

АНТИМОНОПОЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ В США, АНГЛІЇ, ФРН ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

УДК 347.721.4

Горян Е.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного
права Національного авіаційного
університету

Карасик О.О.,
випускниця магістратури
Національного авіаційного
університету

*Стаття рекомендована до
друку кафедрою міжнародного
права Інституту міжнародних
відносин Національного авіа-
ційного університету (протокол
№ 1 від «22» січня 2014 року).*

Анотація: Стаття присвячена порівняльно-правовому аналізу антимонопольного регулювання діяльності холдингових компаній в Україні, США, Англії та ФРН. У статті досліджуються особливості нормативно-правових актів, що регулюють злиття, утворення холдингових компаній та економічну концентрацію суб'єктів господарювання; окрему увагу приділено нормам українського антимонопольного законодавства. Значний інтерес становлять запропоновані авторами шляхи вдосконалення українського законодавства з питань антимонопольного регулювання холдингових компаній

Ключові слова: холдингова компанія, антимонопольне законодавство, антитрестове законодавство, монополія, економічна концентрація

Найпоширенішою формою підприємницьких об'єднань в сучасному світі є холдингові компанії, оскільки вони дозволяють поєднувати гнучкість і мобільність невеликих формально самостійних організацій і масштаб діяльності великих корпорацій. Створення холдингових компаній, з одного боку, є цілком природним наслідком прагнення бізнесу підвищувати власну ефективність за рахунок концентрації ресурсів в умовах глобалізованої економіки, але, з іншого боку, їх діяльність спричиняє зростання ризику монополізації ринку іноземними інвесторами та обмеження економічної конкуренції, які матимуть своїми наслідками втрату ефективності національного виробництва. Саме тому антимонопольне регулювання діяльності холдингових компаній на основі порівняльно-правового аналізу є актуальною темою для дослідження.

Проблеми антимонопольного регулювання холдингових компаній досліджувались як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, серед яких слід зазначити В.О. Лаптева, І.В. Лукач, О.Р. Кібенко, М.І. Кулагіна та ін.

У США основу антимонопольного законодавства складають три закони: Закон Шермана 1890 року (закон, спрямований на захист торгівлі і промисловості від незаконних обмежень і монополій); Закон Клейтона 1914 року (доповнює закон Шермана проти неправомірних обмежень монополій, а також переслідує інші цілі); та Закон про створення Федеральної торгової комісії, прийнятий в 1914 році з метою розвитку загальних положень Закону Шермана [7, 179]. Надалі вони неодноразово доповнювалися.

Поряд з федеральними законами в більшості штатів діють свої антитрестові закони. Саме американські антитрестові закони поклали початок бурхливому перетворенню в холдингові компанії колишніх корпорацій – «трестів», що монополізували ринки США.

Відповідно до Закону Шермана від 1890 року поза законом оголошується будь-який контракт і всяке об'єднання у формі тресту, або в іншій формі, а також тіньові угоди, спрямовані на обмеження торгівлі між штатами або з іноземними державами. Організація ж трестів за допомогою холдингової

структури дозволяла підприємцям обходити Закон Шермана, оскільки підприємства, що входять у холдинг, зберігали свою формальну самостійність від головної компанії. Тому після 1890 року багато трестів в США були перетворені в холдингові компанії [6, 20].

Бурхливе формування холдингових компаній було викликано також стратегією приєднань та поглинань незалежних компаній, придбання фінансовими компаніями контрольних пакетів акцій промислово-транспортних корпорацій. Нова форма об'єднання корпоративних компаній (акціонерних товариств) виявилася дуже життєздатною і стала рости швидкими темпами. Вже у 1928 році з 513 найбільших корпорацій США, акції яких були виставлені на Нью-Йоркській фондовій біржі, 487 мали холдингову організацію, причому 92 компанії були чистими холдингами і 395 – змішаними [3, 238].

Холдингові компанії купували контрольні пакети різних підприємств, що дозволяло їм здійснювати контроль, управління і фінансування цих компаній, хоча останні зберігали юридичну самостійність [6, 20]. Водночас, чинний закон Шермана призвів до численних процесів демонополізації гігантських корпорацій-монополістів у США. Гучним прикладом дієвості антимонопольного законодавства стала справа концерну Standard Oil Company Trust, заснованого Джоном Д. Рокфеллером. Було встановлено, що компанія монополізувала до 90% ринку очищених нафтопродуктів того часу і використовувала незаконні види діяльності (шпигунство, демпінг) з метою витіснення конкурентів з бізнесу та їх ослаблення з подальшим поглинанням. У 1904-1906 роках проти дочірніх компаній Standard Oil був відкритий 21 антимонопольний позов на рівні штатів, а в листопаді 1906 року Федеральний уряд подав клопотання про примусовий поділ нафтового гіганта. У 1909 році суд нижчої інстанції задовольнив вимогу влади, а в травні 1911 року його рішення було затверджено Верховним судом. У результаті, в 1911 році за рішенням Верховного суду США Standard Oil була розділена на 34 самостійні компанії. Щоб врятувати бізнес, центральні органи найбільшого підрозділу тресту – Standard Oil Company of New Jersey – були зареєстровані у вигляді холдингової компанії Standard Oil, яка згодом виросла в концерн Еххон [4, 87]. У нових умовах дочірні підприємства, що входили до холдингової групи, отримали юридичну самостійність і певну операційну незалежність. Водночас, керівництво холдингової компанії залишилося в змозі здійснювати стратегічний вплив на діяльність концерну. У цілому ж, було створено більш конкурентне ділове середовище при збереженні великого товарного виробництва. Надалі Закон Шермана успішно застосовувався при роз-

пуску і перетворенні тютюнового та інших трестів в Сполучених Штатах в період з 1911 по 1920 роки. Однак, Закон Шермана мав ряд прогалин: в цьому законодавчому акті нічого не говорилося про статус монополій, утворених шляхом злиття. Крім того, багато видів діяльності, що обмежували конкуренцію на вільному ринку, трактувалися тут розпливчасто і двозначно. Тому в 1914 році був прийнятий закон Клейтона, основні положення якого встановлювали: 1) заборону практично всіх форм дискримінації в цінній політиці; 2) обмеження на реалізацію товарів з примусовим асортиментом; 3) заборону злиття фірм за рахунок придбання акцій конкурентів, якщо такі дії зменшували конкурентну боротьбу; 4) заборону суміщення посад у радах директорів різних фірм [2, 18].

Одночасно з законом Клейтона Конгрес США ратифікував постанову Федеральної комісії США з торгівлі, яка доповнювала його. Цей законодавчий акт був спрямований на захист інтересів споживача, заборону реклами, що вводить споживачів в оману, а також запобігання нечесних методів конкуренції. Цей акт давав Федеральній комісії США з торгівлі повноваження визначати в кожному конкретному випадку факти наявності порушень в сфері антимонопольного законодавства.

Надалі антимонопольне законодавство США дещо пом'якшується, одночасно ускладнюючись. Тепер воно в більшій мірі спирається на економіко-теоретичні моделі та розрахунки. Так, в роки президентства Рейгана був прийнятий чіткий кількісний критерій допустимості злиття компаній, та неприпустимість злиття компаній, що виробляють один продукт. Іншою новацією стало використання кількісної оцінки суспільних втрат від монополізації ринків. Звичайно, і така практика залишає простір для довільних рішень – наприклад, у визначенні меж ринку. В цілому, однак, можна говорити про тенденцію до більшої терпимості щодо бізнесу [14, 103].

Розслідування порушень антимонопольного законодавства компаніями входить до компетенції Федеральної торгової комісії, Департаменту юстиції, а також цивільних судів на рівні штатів. В американській судовій практиці присутнє «правило розумності», згідно з яким суди вправі вирішувати, які дії домінуючих на ринку компаній відповідають здоровому глузду, а які – ні [2, 18].

Для сучасного антимонопольного регулювання характерна гнучкість щодо окремих випадків монополістичної практики, а також пом'якшення кількісних стандартів. Саме тому в країні з жорстким, здавалося б, антимонопольним законодавством монополії

досягли найбільшого в порівнянні з іншими країнами розвитку. В даний час антимонопольне законодавство відіграє важливу роль при проведенні угод по злиттю і поглинанню як на національному, так і на міжнародному рівні.

Розглядаючи антимонопольне законодавство Англії, слід відмітити, що в цілому його норми ліберальніші за американські, оскільки поєднують в собі традиційну британську політику свободи торгівлі та мінімізацію прямого державного втручання в господарську діяльність підприємців.

Його становлення пов'язано з прийняттям у 60-70-х роках ХХ ст. антимонопольних законодавчих актів: Закону «Про монополії і злиття» 1965 року, що передбачав створення Спеціальної комісії з нагляду за монополіями; Закону «Про обмежувальну торгову практику» 1975 року, що поширювався на угоди між особами або компаніями, які можуть обмежити свободу самостійних дій підприємців; Закону «Про добросовісну торгівлю» (Fair trading act) 1973 року, що стосується злиття та монополізації; та Закону «Про конкуренцію» (Competition Act) 1980 року [1, 389].

Антимонопольна політика Великобританії щодо холдингових компаній також керується конкурентними правилами Європейського Союзу, що містяться в ст. 85 і 86 Римського договору, згідно з яким в 1957 році був створений Спільний ринок. Але слід зауважити, що ці правила застосовуються тільки тоді, коли наслідки відповідних угод або практики впливають на міждержавну торгівлю в рамках ЄС. Саме тому з 1 березня 2000 року набув чинності новий Закон про конкуренцію (Competition Act) 1998 року, прийнятий з метою розвитку права ЄС про обмеження монополістичної діяльності та недобросовісної конкуренції. Закон встановлює, зокрема, численні вимоги до умов і порядку вчинення цілої низки угод, уточнює і вводить нові заходи контролю з боку держави над діяльністю підприємців на товарних ринках [7, 179].

Останнім значним джерелом акціонерного права в Англії став Закон «Про компанії» (Company act) 2006 року. Цей акт суттєво не змінив саме правове регулювання організації та діяльності компаній в Англії, а лише упорядкував відповідне законодавство. Але навіть у переробленому вигляді англійське законодавство про компанії залишається досить складним і запутаним. У Законі регулюється широке коло питань організації та функціонування компаній, включаючи статутні документи, порядок випуску цінних паперів, питання неспроможності [15].

У Великобританії історично склалися дві системи контролю за монополіями. У першій з них, засно-

ваних на законах «Про добросовісну торгівлю» та «Про конкуренцію», ключову роль грають Відомство з добросовісної торгівлі, Комісія з нагляду за монополіями, Державний секретар з торгівлі і промисловості. Друга система контролю, передбачена законодавством про обмежувальну торгову практику, ключову роль відводить цивільному суду, а саме Суду з обмежувальної практики.

У функції Відомства з добросовісної торгівлі входить: збір та аналіз інформації про зловживання панівним становищем на ринку, передача справ про монополійні ситуації в якій-небудь галузі економіки в Комісію з нагляду за монополіями, здійснення контролю за передбачуваними злиттями підприємств, передача справ про картельні договори до Суду з обмежувальної практики, порушення справ з приводу встановлення і підтримки перепродажних цін [13, 271].

Комісія з монополій і злиттів у Великобританії виконує дослідження і доповідає з питань, які їй доручає Державний секретар або Генеральний директор відомства. Комісія детально вивчає відповідні ринки чи дії компаній і приходить до висновку, що саме відповідає суспільним інтересам, а що – ні. Що стосується злиття і холдингових компаній, то згідно з британським законодавством, злиття передбачає не тільки придбання контрольного пакета акцій, але і придбання такої частини акцій, яка дозволяє покупцеві контролювати політику відповідного підприємства. Однак, необхідними умовами при цьому є: загальна вартість капіталу компанії, яка поглинається, має становити більше 70 млн фунтів стерлінгів; необхідно також, щоб більше 25% поставок або покупок товарів або послуг на конкретному ринку в цілому чи на його істотній частині знаходилося під контролем однієї компанії [15].

У Великобританії з попередньої згоди Комісії з нагляду за монополіями і злиттям здійснюється придбання 15 і більше відсотків голосуючих акцій господарюючого суб'єкта за умов, що сумарна вартість активів учасників угоди повинна перевищувати 30 млн. фунтів стерлінгів; а активи створеної компанії перевищують 5 млн. фунтів стерлінгів [15].

Комісія з нагляду за монополіями і злиттям, крім усього іншого, повинна в обов'язковому порядку розглядати всі випадки злиттів і поглинань, якщо в результаті злиття: під контроль господарюючої особи підпадає 25% товарного ринку або більше; створюється локальна монополія; виникає обмеження, або припинення конкуренції на товарних ринках.

Антимонопольне законодавство ФРН займає проміжне положення між двома системами - американською та британською. Воно ґрунтується на двох принципах: принципі заборони монополії (як у США) і принципі контролю над монополістичною практикою (як у більшості країн ЄС).

Антитрестове законодавство Німеччини сформовано на основі Закону «Про скасування обмежень у конкуренції», який більше відомий під назвою Закону про картелі 1957 року, що прийшов на зміну Правилам про скасування картелів, встановленим країнами-союзниками в 1947 році. Історичну роль у прийнятті цих правил зіграв політичний чинник – поразка і капітуляція Німеччини у Другій світовій війні. Політика держав-переможців припускала демілітаризацію економіки Німеччини і, як наслідок, – її деконцентрацію і демонополізацію [5, 79].

У законодавство протягом усього періоду його існування неодноразово вносилися поправки і зміни. Змінами 1973 року були введені контроль над злиттями компаній і вимога про попереднє повідомлення при злитті великих фірм; була уточнена юридична норма, яка визначає суть домінуючого (панівного) становища на ринку. Зміни 1980 року уточнили визначення домінуючої (панівної) на ринку фірми і ввели конкретні стандарти для визначення результативності діяльності великих компаній. Ці зміни, крім того, внесли додаткову чіткість в юридичні критерії, що стосуються здійснення контролю над вертикальними злиттями й утворенням конгломератів.

Слід зазначити, що Картельний закон ФРН базується на двох принципах: принципі заборони і принципі контролю і регулювання монополістичної діяльності. Як і в США, він забороняє певну категорію угод, наприклад картельні договори і картельні постанови. Однак ці заборони супроводжуються численними винятками, які в значній мірі нейтралізують принцип заборони монополістичної практики. Так, якщо Закон Шермана оголошує незаконним укладання будь-якого договору, що обмежує торгівлю, то Картельний закон ФРН визнає недійсним виконання картельних договорів або постанов. Крім того, на відміну від горизонтальних конкурентних обмежень, вертикальні обмеження формально не забороняються. Таким чином, у ФРН створюється сприятливий клімат для створення вертикальних холдингових груп. Вони підлягають адміністративному контролю з метою попередження антиконкурентної практики, але є абсолютно законними.

У Німеччині антимонопольне регулювання здійснюється на федеральному рівні Міністерством економіки (здійснює загальне керівництво), Відомством

у справах картелів (Федеральна служба картелів) – розбирає конкретні справи, Комісією з монополій (комісія експертів, що дають поради з вироблення конкурентної політики, діє як консультативний орган; її функцією є вивчення концентрації виробництва на окремих товарних ринках і підготовка висновків про монополістичну поведінку). Антикартельні служби федеральних земель є самостійними структурами, вони не підкоряються Федеральній службі картелів, а входять до складу земельних урядів і підкоряються міністру економіки відповідного земельного відомства.

В ФРН контролю піддаються: придбання активів підприємства повністю; придбання часток в 25, 50 і більше відсотків акцій фірми; будь-яка угода, в результаті якої фірма набуває прямий або непрямий контроль над підприємством; будь-яка угода, включаючи придбання менше 25 відсотків акцій підприємства, якщо це дає можливість фірмі-покупцеві впливати на конкурентну поведінку іншої фірми [8, 166].

Домінування на ринку є центральним пунктом для діючого в Німеччині підходу до аналізу можливості і допустимості злиттів. Фірма (або група фірм) розглядається як домінуюча на ринку за таких умов: 1/3 ринку належить одній фірмі; не менше 50 відсотків ринку належить трьом фірмам; не менше 2/3 ринку належить п'ятьом фірмам [4, 107]. Федеральна картельна служба Німеччини має повне право заборонити ті чи інші угоди по злиттю і поглинанню, якщо в результаті виникає або посилюється домінуюче становище господарюючих суб'єктів на відповідному товарному ринку.

Антимонопольна політика України не має на меті ліквідацію чи заборону великих монополістичних утворень. Її основне завдання — поставити монополії під державний контроль, усунути можливість зловживань монополістичним становищем та запобігти надмірній економічній концентрації.

В Україні створена досить розгалужена законодавча база, яка визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямована на забезпечення ефективного функціонування економіки на основі розвитку конкурентних відносин: закони України «Про Антимонопольний комітет України» 1993 року, «Про захист економічної конкуренції» 2001 року, а також низку підзаконних нормативно-правових актів, схвалених розпорядженнями Антимонопольного комітету України.

В антимонопольному законодавстві України єдиним суб'єктом господарювання може визнаватись

група суб'єктів господарювання, якщо один або декілька з них здійснюють контроль над іншими. Всі дії, які призводять або можуть призвести до змін або перерозподілу сфер діяльності суб'єктів господарювання на ринку, в антимонопольному законодавстві об'єднуються поняттям економічна концентрація. Фактичним злиттям, у широкому розумінні цього поняття, є створення холдингових компаній та деяких видів об'єднань.

Антимонопольний комітет України в межах наданої йому компетенції має право забороняти або дозволяти створення монопольних утворень центральними та місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого та регіонального самоврядування, а також господарюючими суб'єктами [9]. Антимонопольний комітет України, крім того, відіграє важливу роль у процесі утворення холдингової компанії. До його компетенції віднесено надання попереднього дозволу на концентрацію та узгоджені дії суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про холдингові компанії в Україні»). Статут, що є установчим документом холдингової компанії, яка утворюється за умови отримання зазначеного дозволу, підлягає погодженню з відповідним органом Антимонопольного комітету України з метою недопущення холдинговою компанією монополізації певних ринків або обмеження конкуренції на них. Зазначена норма передбачена і є обов'язковою лише для створення холдингових компаній (у розумінні поняття «холдингова компанія», визначеного ст. 1 Закону України «Про холдингові компанії в Україні») і, на жаль, не є обов'язковою при створенні державних холдингових компаній.

Необхідність і порядок отримання дозволу відповідного органу Антимонопольного комітету України на концентрацію та узгоджені дії суб'єктів господарювання на сьогоднішній день встановлюють: Закон України «Про захист економічної конкуренції» 2001 року [12], Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання, затверджене розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 року [10], Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на погоджені дії суб'єктів господарювання, затверджене розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.02.2002 року [11].

Зазначеними документами встановлені три основних процедурних моменти, які потребують погодження з Комітетом при створенні холдингової компанії: 1) погодження ідеї створення холдингової

компанії; 2) підтвердження контрольного пакету акцій, якщо його розмір становить менше 51 відсотка; 3) затвердження проектів установчих документів і планів розміщення акцій.

Згода на концентрацію органами Комітету надається у випадках, якщо вона не призводить до появи монопольних утворень, посилення домінуючого становища учасників концентрації на відповідних товарних ринках чи суттєвого обмеження конкуренції. Ці умови виконуються, зокрема, при створенні об'єднань, які є вертикально інтегрованими структурами; у випадках інтеграції суб'єктів господарювання, які діють на різних ринках, навіть якщо серед учасників концентрації є монопольні утворення; об'єднань підприємців, перш за все асоціацій, метою яких є здійснення представницьких функцій щодо своїх учасників, за умови, що ці об'єднання не здійснюють підприємницької діяльності.

При встановленні холдингових відносин між підприємствами може виникати концентрація, передбачена ч. 2 ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у випадках: 1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого; 2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи його частинами; 3) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління [12].

Таким чином, встановлення концентрації у більшості випадків збігається з встановленням меж залежності між підприємствами, однак у Законі України «Про захист економічної конкуренції» цей перелік є ширшим, ніж у Господарському Кодексі. Закон України «Про захист економічної конкуренції» встановлює інший порядок надання дозволу, ніж це передбачено у ч. 3 ст. 126 ГК (яка передбачає, що відносини вирішальної залежності можуть встановлюватися за умови отримання згоди відповідних органів Антимонопольного комітету України); такий дозвіл (ч. 1 ст. 24 Закону України «Про захист економічної конкуренції») надається лише у наступних випадках концентрації:

1) Сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 млн євро, і при цьому: вартість активів або обсяг реалізації товарів, у тому числі за кордоном, не менш

як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 млн євро; або сукупний обсяг реалізації товарів в Україні хоча б одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 1 млн євро.

2) У випадках, передбачених ч. 2 ст. 22 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та іншими нормативно-правовими актами, незалежно від вартості активів або сукупного обсягу реалізації товарів учасників концентрації, коли частка на певному ринку товару будь якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує 35% [12].

Порушенням законодавства про захист економічної конкуренції в Україні вважаються: 1) антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; 2) зловживання монополією (домінуючим) становищем на ринку; 3) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; 4) обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань [12].

Монополією (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35%, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Монополією (домінуючим) також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35% або менше, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам. Монополією (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови: 1) сукупна частка не більше ніж 3 суб'єктів господарювання перевищує 50%; 2) сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання перевищує 70% [12].

Важливим моментом у питанні антимонопольного регулювання холдингових компаній є штрафи і санкції за його порушення. Санкції за порушення антимонопольного законодавства можуть бути накладені одним з трьох способів: у вигляді штрафів або конфіскацій щодо підприємств, які порушили закон; у вигляді штрафів або тюремного ув'язнення, які застосовуються до фізичних осіб, які брали участь у порушенні; у вигляді відшкодування збитків потерпілим від порушення, яке може носити компенсаційний або штрафний характер.

У США, наприклад, практикується поєднання приватних позовів про відшкодування збитків і пере-

слідування з боку державних органів, при чому переслідуються не тільки холдингові компанії, а й фізичні особи, які брали активну участь у вчиненні порушення, при цьому паралельно з тюремним ув'язненням застосовуються штрафи. Німеччина, крім адміністративних штрафів, що накладаються на підприємства, застосовує штрафи для фізичних осіб, протиправні дії яких при цьому зазвичай кваліфікуються як кримінальний злочин. Крім того, в США, Англії та Німеччині посадові особи, винні у найбільш серйозних порушеннях конкурентного права, можуть бути засуджені до різних термінів позбавлення волі (максимальні терміни коливаються від 3 до 5 років). Відповідно до законодавства Німеччини, особи, що постраждали від порушень норм законодавства про конкуренцію, можуть вимагати відшкодування збитків або в рамках адміністративної процедури, яка реалізується антимонопольним органом, або в порядку самостійного цивільного позову. У США діє подібний механізм, з тією тільки різницею, що передбачається можливість стягнення штрафних збитків у потрібному розмірі. Граничні розміри штрафів, накладених на підприємства, можуть виражатися або у фіксованих грошових сумах, або у відсотку до якогось небудь економічного показника, найчастіше обороту компанії, або у кратному розмірі до певного показника, наприклад прибутку, отриманого в результаті порушення закону, або збитків, завданих порушенням (Німеччина – потрібний розмір додаткового прибутку, отриманого в результаті порушення, США та Англія – подвійний розмір прибутку або збитків).

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Історично склалися дві системи антимонопольного регулювання: американська і європейська. Американська система базується на принципі заборони монополії як такої. Європейська система не розглядає монополістичну практику як неправомірну і бореться лише зі зловживаннями в цій галузі. Досвід законодавства промислово розвинених країн свідчить про різні методи правового регулювання припинення недобросовісної конкуренції і монополістичної діяльності: окремо прийняті антимонопольні закони і закони про припинення недобросовісної конкуренції, антимонопольні або антирестові закони і судові прецеденти в сфері припинення недобросовісної конкуренції. Таким чином, антимонопольне законодавство Англії, США і ФРН мають свої особливості, є продуманими й економічно обґрунтованими, що обумовлює можливість часткового використання їх в антимонопольній політиці України.

Вітчизняне законодавство у сфері конкуренції має прагнути до стандартів зарубіжних держав, дотриму-

ючись основного принципу: не забороняти створення великих холдингових груп, а контролювати їхню діяльність за допомогою закону, надаючи певні пільги та привілеї у тих сферах економіки, що найбільше потребують значних капіталовкладень.

Необхідним, на нашу думку, також є внесення доповнень до Господарського кодексу України та спеціальних законах про антимонопольні процедури до нормативно-правових актів, що регулюють правовий статус холдингових компаній; вилучення розбіжностей у понятті «групи суб'єктів господарювання», «відносин вирішальної залежності» та «контролю», встановленні відносин вирішального контролю тощо.

Окремі норми підзаконних актів, що безпосередньо стосуються холдингових компаній, доцільно закріпити у Законі України «Про холдингові компанії

в Україні» з метою досягнення повноти інформації в зазначеному нормативно-правовому акті стосовно обов'язковості отримання дозволу відповідного органу Антимонопольного комітету України.

Також, гарним прикладом для України з європейської практики є можливість передачі окремих справ на розгляд національних конкурентних відомств. Адже на сьогоднішній день лише Антимонопольний Комітет України уповноважений надавати дозвіл на концентрацію, внаслідок чого він надзвичайно завантажений. Спрощення процедури розгляду Антимонопольним комітетом заяв про надання дозволу на концентрацію або можливість передачі окремих справ на розгляд його територіальних відділень значно зменшило б час, необхідний для отримання дозволу на концентрацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кібенко О. Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України : монографія / О. Р. Кібенко. – Харків : Страйд, 2005. – 432 с.
2. Кочергинская И. А. Организационно-правовые аспекты создания и деятельности холдингов / И. А. Кочергинская [Электронный ресурс] // Закон и право, – № 16. – 2007. – Режим доступа : <http://www.rusarticles.com/zakon-i-pravo-statya/organizacionno-pravovye-aspekty-sozdaniya-i-deyatelnosti-holdingov-892346.html>
3. Кулагин М. И. Избранные труды по акционерному и торговому праву / М. И. Кулагин. – 2-е изд., испр. – М. : Статут, 2004. – 363 с.
4. Лаптев В. А. Предпринимательские объединения: холдинги, финансово-промышленные группы, простые товарищества / В. А. Лаптев. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – С. 194.
5. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній за законодавством деяких зарубіжних країн (порівняльний аналіз) / І. В. Лукач // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2006. – № 1. – С. 75–89.
6. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній : монографія / І. В. Лукач. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 240 с.
7. Лукач І. В. Правовий статус холдингових компаній за законодавством Англії та США (проблемні питання у контексті вдосконалення законодавства України про холдингові компанії) / І. В. Лукач // Приватно-правовий метод регулювання суспільних відносин: стан та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (Хмельницький, 25–26 листопада 2005 р.). – Хмельницький : Вид. Хмельн. університету управління та права, 2005. – С. 178–180.
8. Мамутов В. К. Предприятие и материальная ответственность / В. Мамутов, В. Овсиенко, В. Юдин. – К. : Наукова думка, 1971. — 191 с.
9. Про Антимонопольний комітет України від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – С. 472.
10. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 19 лютого 2002 р. № 33-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 13. – С. 225.
11. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12 лютого 2002 р. № 26-р // Офіційний вісник України. – 2002. – № 11. – С. 253.

12. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.

13. Рузакова Е. В. Предпринимательские многосубъектные образования: правовая модель и действительность / Е.В. Рузакова. – М., 2002. – 300 с.

14. Шульгін М. О. Антитрестове законодавство США: історія, становлення, перспективи розвитку / М. О. Шульгін. – К. : Знання, 2008. – 261 с.

15. Companies act of 1 October 2006 / Law of UK [e-source] // access mode: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>

АНТИМОНОПОЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХОЛДИНГОВЫХ КОМПАНИЙ В США, АНГЛИИ, ФРГ И УКРАИНЕ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Горян Элла Владимировна

Карасик Елена Олеговна

Аннотация: Статья посвящена сравнительно-правовому анализу антимонопольного регулирования деятельности холдинговых компаний в Украине, США, Англии и ФРГ. В статье исследуются особенности нормативно-правовых актов, регулирующих слияние, образование холдинговых компаний и экономическую концентрацию субъектов хозяйствования; особое внимание уделено нормам украинского антимонопольного законодательства. Значительный интерес представляют предложенные авторами пути совершенствования украинского законодательства по вопросам антимонопольного регулирования холдинговых компаний..

Ключевые слова: холдинговая компания, антимонопольное законодательство, антитрестовское законодательство, монополия, экономическая концентрация.

ANTITRUST REGULATION OF HOLDING COMPANIES IN THE UNITED STATES, BRITAIN, GERMANY AND UKRAINE: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS

Gorian Ella

Karasik Elena

Summary: This article focuses on comparative legal analysis of antitrust activities of holding companies in Ukraine, the USA, England and Germany. This article is dedicated to the investigation of legal acts regulating mergers, the formation of holding companies and economic concentration caused by legal entities, special attention is paid to the rules of Ukrainian antitrust legislation. The authors suggested ways to improve the Ukrainian legislation on antitrust regulation of holding companies have considerable interest.

Keywords: holding company, competition law, antitrust law, monopoly, economic concentration.